

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО І ФОЛЬКЛОРИСТИКА

Олександра ІГНАТОВИЧ

ТВОРЧІСТЬ ПЕТРА СКУНЦЯ: НА ПЕРЕХРЕСТІ ЕПОХ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2(48)

УДК 821.161.2 - 1.09 (477.87)Скунць

DOI:10.24144/2663-6840/2022.2(48).12–18.

Ігнатівч О. Творчість Петра Скунця: на перехресті епох; кількість бібліографічних джерел – 9; мова – українська.

Анотація. Петро Скунць (1942–2007) – лауреат Національної літературної премії ім. Т.Г. Шевченка належить до покоління письменників-шістдесятників. Перехрестя епох, ситуацій супроводжувало П. Скунця від народження: побачив світ під час другої світової війни; становлення його як особистості і поета припало на космічну еру, коли зіткнулися свободи шістдесятництва і репресії того ж десятиліття; загальнонаціональне визнання прийшло до нього теж на перетині епох, коли відходила радянська система і Україна здобула незалежність; відхід у вічність – знову на стику епох: ХХ століття і, як писав, «тисячоліття віри».

Символічні образи Христа, хреста, перехресних октав, розп'яття насичують поезію митця і стають містками між минулим і майбутнім. Універсальний концепт хреста іде з міфів, і на прикладі набутку П. Скунця спостерігаємо не лише як глибоко вкорінений світ символів у наше єство, а й те, як він впливає на поетику творів нашого майстра, виражаючи у антитезу, поетичну систему доказів, афоризм, ампліфікацію, утворюючи певне художнє зіткнення, перехрестя, при якому добуваються філософські смисли. Тож щедрий доробок поета спонукає до простеження шляхів трансформації художнього світу П. Скунця.

Простежуємо, що поезія П. Скунця стає зовнішнім проявом тих глибинних внутрішніх перетворень і його шукає, які з'явилися у результаті життєвих випробувань. Ці складники долі, упавши на відповідне родове підґрунтя і виховання П. Скунця, проросли в ньому здатністю до значущих трансформацій, які схильна витримати не кожна людина, бо проходять вони у вимірах: страждання, співстраждання, самопожертви, самоаналізу, самопізнання, вмінні побачити у самому собі протиріччя і збагнути їх єдність. Тобто стати Самістю – особистістю, котра перемагає, насамперед, себе, відкриваючи в собі «внутрішню людину». Тому, маючи безперечний поетичний талант, митець органічно й ментально зумів злитися зі своїм народом, землею, епохою і передати переживання у слові, що, як і належить мистецтву, живе поза часом, власне, як і символ хреста-перехрестя, який став знаковим для Петра Скунця і його творчості.

Ключові слова: Петро Скунць, шістдесятництво, ампліфікація, співстраждання, самість, самоаналіз, філософський камінь.

Наш науковий форум, присвячений пам'яті Петра Скунця – лауреата Національної премії ім. Тараса Шевченка, відкриває знаменний для України ювілейний рік, коли відзначаємо 80-річчя від дня народження Петра Скунця, 100-річчя від дня народження Івана Чендея – синів нашого краю, значущих письменників нашої держави.

Нинішнє зібрання *перетинається* із часом, коли згадуємо трагічні сторінки Бабиного Яру, де полягли і наші горяни, зокрема Іван Ірлявський, Іван Рогач та Анна Рогач, коли відзначаємо день рідної мови, і в тривожному сьогодні, коли оголошено в Україні військовий стан, бо впали на Київ, інші наші міста ворожі бомби. І зараз письменник приходить до нас на *перехресті* подій, щоби знову бути разом з нами.

Перехрестя, перетин епох, ситуацій – те, що супроводжувало Петра Скунця від народження: побачив світ (травень 1942 року) під час другої світової війни, коли край був на роздоріжжі історичних подій; у сім'ї, котра щойно втратила кмітливого малолітнього сина і переживала трагедію втрати; становлення його як особистості і поета припало

на космічну еру, коли зіткнулися свободи шістдесятництва і репресії того ж десятиліття; загальнонаціональне визнання прийшло до нього знову на перетині епох, коли відходила радянська система і Україна здобула незалежність; відхід у вічність – знову на стику епох: ХХ століття і, як писав, «тисячоліття віри». Здається, коли пересічна людина лише наближалася до того казкового каменю із думкою куди йти далі, на неї вже там чекав Петро Скунць, мов хрест на перепутті, із новим поетичним твором.

Постановка проблеми. Символи Христа, хреста, перехресних октав, розп'яття насичують поезію митця і стають тими містками, що єднають сучасність із минулим, сучасність із майбутнім, небесні партитури із земними; земні із сутностями низовими; смерть із вічністю; страждання із радістю. Універсальна система бачення людини як хреста іде з міфів, і на прикладі П. Скунця спостерігаємо не лише як глибоко вкорінений світ символів у наше єство, але й те, як він впливає на поетику творів нашого майстра, виражаючи у антитезу, поетичну систему доказів, афоризм, ампліфікацію, утво-

рюючи певне художнє *зіткнення, перехрестя*, при якому добуваються філософські смисли. Сприйняття себе в координатах вічності, відчуття вічних символів людства, котрі, як зазначав Юнг, ідуть від «*consensus omnium*» [Юнг 2019, с. 52] і вільне оперування ними виносить набуток письменника в позачасову межу. Сказати б, поет зумів настільки збалансувати, згрупувати свій художній світ, що торкнувся ним філософського каменю. Тому ми через 15 літ після відходу у вічність нашого митця збираємося на *перехресті* його творчості, мовознавства, літературознавства, перекладознавства, аби ще раз увійти в таїну Скунцевого слова (яке, до речі, теж активізує перехресні октави поезії, перекладу, прози, журналістики), а може й досягнути її.

Тож на часі осмислити специфіку трансформації художнього світу Петра Скунца, сприйнявши його набуток як цілісний мистецький материк, що розвивався у відповідних історичних епохах і координатах людського життя.

Аналіз досліджень. Творчості Петра Скунца присвячено чимало досліджень, серед яких розвідки Олекси Мишанича, Василя Марка, Миколи Ільницького, Тараса Салиги, Петра Іванишина та інших науковців, в яких окреслюються специфіка ідіостилу письменника, його пошуки в тематичних пластах, філософських глибинах, осмислення ним національної самоідентифікації та охоплення різних жанрів у галузі поезії. Цей корпус джерел, а головне – набуток поета і його життя, вказують на можливість простежити траєкторію трансформації художнього світу Петра Скунца й окреслити таїну актуальності його доробку, в чому й полягають **мета й завдання** нашого дослідження.

Розвідка проводилася на основі культурно-історичного, психологічного та герменевтичного **методів дослідження**.

Виклад основного матеріалу. Світовідчуття Петра Скунца близьке до давньохристиянського: людина усвідомлює себе учасницею сакральної історії, яка триває від Адама і Єви і до Другого пришествя. У цій світоглядній системі особа постійно стоїть перед вибором між добром і злом. Вибираючи добро, вона не лише зможе сісти по праву руку біля Отця Небесного, а й стати співтворцем земних порядків. «Відійди, сатано!» – звертався голяк-странник Івана Вишенського до диявола-світодержця, вслід за відомими словами Ісуса Христа, мовленими спокуснику на горі. І майже так само відрікається Скунець у «Автобіографії»: «З вами – ні!»

«–З вами – ні, – сказав я і побачив, що зостався сам, а за невидимою стіною – розіп'яті на звіздах.

– І ні там я, ні там. І так уже довгі десятиліття. І щодня переді мною чистий аркуш паперу, на якому одне запитання:

З нами чи з ними?

І щодня беру в руки перо, щоб написати: з ними.

А в мене чомусь виходить одне: з вами – ні» [Скунець 2000, с. 34].

А ці слова чи не найкраще корелюють із відомим Сквородинським: «Світ ловив мене і не

спіймав!», бо ж мається на увазі світ саме в іпостасі світодержця. Такі «збіги-паролі» показують не лише позачасовий вихід митців із індивідуального простору у загальний, але й трансформацію їхньої духовності, яку пережили в момент висловлювання, і в якій відлунує Біблійне «Відійди, сатано!».

Розуміння міфологем пов'язується, насамперед, із родовим вихованням, яке проходить на міфо-символічному рівні. Так сталося і з Петром Скунцем, батьки котрого були провідниками споконвічних понять у побутовому житті. Тож і назви перших збірок Петра Скунца сповнені символічного звучання: «*Сонце в росі*», «*Полюси Землі*», «*Погляд*»... До слова, кожен із заголовків має підтекст різнобіжності (єдності суперечностей): вогонь і вода, полярність точок осі Землі, зіткнення погляду людини із поглядом на неї світу. Однак, якими б різкими не здавалися протиставлення – вони комунікують і єднуються в межах однієї книги, таким чином показуючи цілісну картинку реальності.

Як людина-носії певних рис характеру і виховання, Петро Скунець розбудовував не лише художній світ, а й своє життя. Маючи в основі погляду на світ зіткнення категорій добра і зла (день – ніч, рай – пекло, смерть – воскресіння), митець завжди ставить руба питання вибору: з ким ти? Це питання особливо гостро постало і для поета на початку шістдесятих років. Вхідження у письменницькі кола дало можливість молодому автору подорожувати по країні, брати участь у зібраннях творчої молоді. Зав'язувалися взаємини із ровесниками – письменниками-шістдесятниками. А рекомендації до вступу у Спілку письменників у 1962 році Петру Скунцю дали Степан Крижанівській, Терень Масенко і Володимир П'янов. Ясна річ, випало зустрічатися і з Миколою Руденком, Олесем Бердником, Тарасом Мельничуком [Скунець 2011, с. 14]. Петро Скунець почав пізнавати дисидентське життя України. Врятував його від арешту терміновий від'їзд (влаштований тодішнім очільником Закарпаття Юрієм Ільницьким) на строкову службу в армію аж до озера Ханка у Причорноморському краї. Поет згадував про цей епізод зі свого життя 1964 року: «*І міг би я нарікати. Та виявляється, в такий спосіб наші компартійні власті рятували мене від арешту*» [Скунець 2011, с. 94].

Уже по поверненню зі служби додому П. Скунець зрозумів, що: «*Докотилася хвиля погромів і до Києва. Закарпатське начальство теж не хотіло пасти задніх. Мішенями вибрали ...з письменників – угорського поета Ковача, російського (єврея) Кривіна і українського мене. Так би мовити, цілковитий інтернаціонал*» [Скунець 2011, с. 133]. Однак справа розвивалася значно ширше.

Зважаючи на провадження операцій «Блок» і «88», що стосувалися «арештів націоналістів» [Аржевітін 2020, с. 279] по всій Україні, на Закарпатті почали відстежувати «націоналістичні дії» серед краян. У полі зору опинилося молодше покоління, серед яких були письменники, котрим інкримінували націоналістичні погляди, пропагування діяльності І. Дзюби, В. Симоненка. Серед інших причет-

ними до самвидаву вважали П. Скунця, Д. Кешелю, В. Густі, В. Фединишинця, І. Чендея... [Аржевітін 2020, с. 274–277]. Стосовно Петра Скунця велося окреме слідство, мотивуючи – «...проявляв антирадянські випадки... був причетним до розповсюдження журналу «Український вісник» [Аржевітін 2020, с. 276].

Як простежив С. Аржевітін: «У 1972 р. на території області було виявлено 7 чоловік із середовища «зв'язків» об'єктів централізованої справи групової оперативної «розробки» «Блок» » [Аржевітін 2020, с. 278], серед яких: Чендей І.М. («Стах»), Скунець П.М. («Поет»), Густі В.П. («Фрондор», у 1971 р. призваний в армію). Всі вони «розроблялись» за напрямом «українські націоналісти» [Аржевітін 2020, с. 278].

У 1973 році після «часткової реалізації справи «Блок» та арештів І. Дзюби, Є. Сверстюка, І. Світличного, В. Чорновола та інших в області... серед фігурантів «Блоку»... виявлено осіб – ... Чендей І. («Стах»), Скунець П. («Поет») ... Агенти доносили, що вони збираються, слухають націоналістичні передачі «Свобода» і «Голос Америки». У їхніх квартирах були встановлені передавачі, і чекісти знали їхні розмови та зв'язки» [Аржевітін 2020, с. 279]. Як результат: у травні 1973 року Петро Скунець був звільнений з роботи у видавництві «Карпати». Отже, пізнав ще одне *перехрестя* дорослого життя.

Як може реагувати письменник на виклики долі? Творчістю. Так приходять дві поеми Петра Скунця: «*На границі епох*» (1968), присвячена поету-антифашисту Дмитру Вакарову, і «*Розп'яття*» (1971), присвячена воїну-добровольцю Івану Кубинцю, в яких через підтекст сказано про сучасні події. А основне почуття, винесене на авансцену творів, – *страждання*. Не окреслено активної боротьби героя, його перемоги над, умовно скажемо, за Еліаде, з драконом. Є страждання, на тлі якого розгортаються діалоги, події-спогади, події-медитації поеми-циклу «*На границі епох*», зі сподіванням: «*час повинен пройти крізь стіну/ кам'яну/ кам'яну, / кам'яну...*» [Скунець 1968, с. 79]. Та невимовне страждання розп'ятого ліричного героя за присутності зігнаного на місце інквізиції натовпу в поемі «*Розп'яття*». Йдеться у творах про ще одне: *самопожертву*. *Страждання й самопожертва* – ті нові концепти, що заходять у поезію Петра Скунця саме на цьому життєвому *перехресті*. Як резюме до поем – відповідь на питання: а кому ж штовхати цей Сізіфів камінь *страждань і самопожертв*? Митцю, який має:

*В пушинці розради збагнути
закони земної ваги.
Титанського зросту сягнути,
упасти до рівня слуги.
За всіх промовчати,
коли всі кричать,
За всіх прокричати,
коли всі мовчать!* [Скунець 1968, с. 32].

І розуміти, що це плата за наближеність до труду Божого – оперувати словом, сягнути магії слова, тож доводиться наближатися до страждань

Сина Божого.

У поемі «*Розп'яття*» образ Івана Кубинця цензура «прочитала» як натяк на постаті переслідуваних Іванів: Івана Дзюби, Івана Світличного, Івана Чендея. Біблійний же аспект слова «розп'яття» вів до відомого й популярного тоді твору І. Чендея «Іван», в якому «зібралися» різні персонажі з іменем Іван: Іван Каламар, Іван Каламар-батько, Іван Стах, Іван Стах-син, образ св. Іоанна, а моральні пріоритети читач побачив у християнстві й християнинові, а не в комуністів. Тобто асоціативно поема «*Розп'яття*» зливалася з повістю «Іван». А виведений у поемі Петром Скунцем образ Ісуса Христа надавав ореолу християнських мучеників тим Іванам, що зазнали репресій. Цікаво, що в поемі спостерігаємо збіг у поняттях людина і хрест, бо ж розпинають героя не на дерев'яній конструкції хрестовидної форми, а: «*розпинали на предкові тім, / що пустив хрестоносців у дім, / на мені розпинали, на вас, / коли ми береглись про запас...*» [Скунець 1971, с. 7]. Хрест стає символом ХХ століття і людини, котрій не вистачило в душі, те що називаємо, «внутрішнього Христа»:

*Ось два хрести — і весь двадцятий вік.
Цей, другий, твій, хто з нього стер молитву.
А перший... Перший не зайняти бидлу –
на нім страждає Богочоловік*

[Скунець 2000, с. 431].

А до колег по цеху поет виявив співстраждання і підтримку, яка мала форму *самопожертви*. Петро Скунець висловив свою громадянську позицію. *Перехрестя* ж 60–70 років трансформувало його постать в очах краян у громадського діяча, до думки котрого починали прислухатися. Та повертаючись до *страждання та самопожертви*, згадаємо висловлювання, вслід за К.Г. Юнгом, Марії-Луїзи фон Франц про таку трансформацію: «в момент глибокого страждання відбувається перехід особистості на наступний щабель, готуючи народження «внутрішньої людини» [Франц 2014]. Що й сталося з особистістю Петра Скунця.

Пригадуючи ті роки, поет писав: «*ще тільки знищили тираж моєї поеми «Розп'яття», по звільняли із-за мене директора видавництва Сергія Іванова та завідуючого відділом Івана Долгоша. Комітет по пресі УРСР (я ще був у штаті видавництва) вимагає прибути до Києва. І не тільки мене, а й головного редактора видавництва «Карпати» Омеляна Довганича та редактора моєї книжки Василя Басараба... І от одного дня являється в видавництво (в Ужгороді – О.І.) ідеологічний секретар обкому. Омелян Довганіч – із роботи звільнений. Кандидат історичних наук стає лаборантом» [Скунець 2011, с. 144]. Згодом письменник назвав своє видання поеми «*Книжка під гільйотиною*» [Скунець 2011, с. 168]. Не даремно ці події коментувалися найчастіше середньовічною лексикою: *полетіли голови, полювання на відьом, розпинають*.*

А в творчості поета виростає військовий мотив. Адже ситуація протистояння у суспільстві для П. Скунця нагадувала війну із тією відмінністю, що у відкритому протистоянні зрозуміло хто свій, а хто

чужий, а в мирному часі – не зрозумієш кому можеш довіритися. Так зринає цикл балад про другу світову війну і вірш **«Реквієм»**, який, здається, призабутий сьогодні, але наскільки актуальний в наш час:

*Матері, подумайте, і отці, подумайте,
і сини, подумайте, – ось вона, любов!
Хлопці в землю падали, а життя не зрадили
і землі знекровленій віддавали кров*

[Скунць 2020, с. 263].

Як щемко сьогодні сприймаємо ці слова, і як добре, що Петро Магій, народний артист України, відновив їх у своєму репертуарі (музика заслуженого – діяча мистецтв України Петра Рака). Скунцеві рядки – це і вдячність, і розрада, і співстраждання. Сьогодні в окопах – діти і тих батьків, котрим інкримінували у шістдесятих «буржуазний націоналізм», як, наприклад, син нашого поета Василя Густі – Роман Васильович. Згадаю тут і слова Юліана Тувіма, обіграні Петром Скунцем у нічних рядках: **«Повернення до себе»** :

*Питаю знову, що воно – любов?
Любов – одна тече у жилах кров...
Любов – не радість і не лотерея,
Не кров, що в жилах, а що летить з жил*

[Скунць 2000, с. 514].

Пережите у 60–70-х роках глибше оприявнило у поезії Петра Скунця іронічний струмінь. Іронія його заснована на дволикості людини, суспільства. Подекуди здається, що такими рядками хоче видалити з людини «камінь глупоти», знову звертаюся до лексики середньовіччя (згадаймо, наприклад однойменну картину Ієроніма Босха). Той «камінь глупоти», ніхто не може побачити, а тим більше, не може його витягнути, але всі знають точно, що в декого в голові такий є! **«Зарубки на пам'ять»** рясніють влучними спостереженнями:

*Друзів маєш, а зрадою марши,
проклинаєш продавні часи...
Ти скажи мені, хто твій товариш,
я скажу, чи його продаси...*

[Скунць 2000, с. 330].

*Залюбувався чоловік собою,
Коли вернувся з виграного бою.
І почесні збирав, немов борги...
Отямились тим часом вороги*

[Скунць 2000, с. 328].

*Сусідів двоє посадили сад
для спільних яблук і для спільних свят.
І сад прекрасно плодоносить нині,
та краще – на сусідській половині*

[Скунць 2000, с. 328].

Але, пам'ятаймо, Петро Скунць був майстром форми! І виворітні сторони життя найкраще можна відобразити, підбираючи відповідні слова: гра слів найуспішніше моделює гру життя, головне це вміння продемонструвати, як-от у **«Квітневих каламбурах»**:

*Ти лежиши собі в постелі,
Водиш поглядом по стелі,
Не до пива, не до курки,
Коли палиш недокурки*

[Скунць 2000, с. 451].

*Хоч наші корені не в дачі,
ідуть із містом на городи
і невпокорені невдачі,
і дуті змістом нагороди*

[Скунць 2000, с. 451].

Приємно було бачити у П. Скунцеві людину веселого духу, іскрометного почуття гумору, ментальної реакції на подію, вміння забавлятися зі словом, виявляти гостроту розуму.

У десятиліття 80-х приходять до П. Скунця розуміння, що свого часу відкинув з путі наріжний камінь. Камінь мистецької пам'яті, котрий виявляє спільність дійства і закликів до громадянської свідомості і морально-етичних засад відомих письменників краю. Так П. Скунць, ідучи з просторів Всесвіту (з молодих років дотримувався принципу іти від великого до малого) до свого «я», почав освоювати стіни рідного дому. І через його погляд ми вже сприймаємо і О. Духновича, і Ю. Боршоша-Кум'ятського, і А. Волошина, і В. Гренджу-Донського, і О. Маркуша, і сучасних йому І. Чендея, В. Вароді, В. Густі, Ю. Керекеша та багатьох-багатьох інших, формуючи всевіт мистецької пам'яті України. Цикл поезій назвав **«Нічні портрети»**, мов ці постаті приходили на бесіду з ним у нічний час, а сам твір з'являється вдень. Часто такі вірші мають форму диптиху.

У цьому випадку видається актуальним спостереження Юнга: «те, що протягом дня виглядає малим, уночі стає великим, і навпаки, а тому відомо й те, що поруч із тим малим посеред дня, стоїть те велике ночі, навіть, якщо й незримо» [Юнг 2019, с. 53], тобто йдеться про матеріал, «який схоплений не лише інтелектуально, але й зрозумілий згідно з його почуттєвою вартістю» [Юнг 2019, с. 53]. Такі твори ведуть поета не лише до розмови з митцями-попередниками, але й до розмови із собою. Відома книга **«Спитай себе»** – і є актом самопізнання, самоаналізу, усвідомлення себе як цілісності, тому й відрізняється ця книжка від інших вперше долученим прозово-поетичним есе **«Відпустка у природу, або На пошуки себе самого»** і циклом диптихів.

Так час привів Петра Скунця до третього **перехрестя**, коли побачив незалежність України, організував і очолив обласну організацію «Рух», обласне Товариство української мови ім. Тараса Шевченка, видавав першу в краї незалежну газету «Карпатська Україна». А в творчості здійснив стрибок до ампліфікації як методу, коли між символами і образами різних символічних форм проводяться паралелі, і за принципом подібності викресується новий зміст [Рогова 2004, с. 9].

Коли лише приступав П. Скунць до роботи зі словом, то в нього спостерігалось бажання і вміння змінити смисл через новий проставлений акцент. Так було, скажімо, у підлітковій поезії **«Злий пес»**, де обігрувалася табличка з написом «злий пес», і як підсумок: *«хто живе у цьому будинку? /Таж написано: злий пес», або: «Але вирвемо мить із вічності –/ і в ту ж мить обірветься вічність»*), або: *«Хіба перспективи, /що виборча урна/ обернеться в урну для праху твого» і т. д.*

У молоді роки П. Скунець створив знаменитий вірш *«Тарас»*, де вперше з'єднує поняття *вічний* і *Тарас*: *«А люди кажуть:/ вічний наш Тарас!/ Я теж кажу, і серце не лукавить...»* [Скунець 2000, с. 114]. Поняття *вічність* найчастіше поєднується з Богом, який є Вічним – без початку і завершення. Злиття *«вічний Тарас»* вказує на непереходність образу Пророка у просторі і часі, з акцентом на безсмерті, що ґрунтується на затребуваності його творів і постаті майбутніми поколіннями.

З роками поетом осмислюється міф про Агасфера. І постать Вічного Жида органічно вливається у роздуми ліричного героя про сучасний світ. Таким чином опрацьовується П. Скунцем символ *«безрадісного безсмертя»*. Агасфер, котрий зневажив Ісуса Христа, відбуває за це покарання, блукаючи світом до Другого пришествя (знову маємо вхід у сакральний час, в якому П. Скунець почувався органічно). На перетині цих символів поет викреслює новий образ *Вічної Катерини*, де вічність асоціюється із *«безрадісним безсмертям»*, а її провина вичитується у байронічній поемі *«вічного Тараса»* – вона залишила свою дитину напризволяще. *Вічна Катерина* у поезії Петра Скунця 2000-х років уособлює Україну. Бачення України у жіночому портреті веде нас не лише до Шевченкового слова, а й до трактування романтиками нашої землі як такої, що має, сказати б, жіноче обличчя. Тож у *«Диптиху на тещесерце»* поет звертається до свого старшого побратима-письменника Фелікса Кривіна так:

*Ходімо, Феліксе, на ринок,
де в шобах космос весь лежить,
де бродить Вічна Катерина,
як Вічний Жид, як Вічний Жид*

[Скунець 2000, с. 484].

Петро Скунець, як літописець-монументаліст, доточує історію Катерини: *«А Катерину витягли з-під льоду/, живую, кажуть, тільки без душі./ І я молю: «О Боже, сотвори-но нову їй душу/ і вдихни у плоть»./ І я кричу: «Отямя, Катерино, тебе вертає синові Господь!»* [Скунець 2000, с. 440]. Йдеться про чудо, яке звершилося, і додано автором, як завжди в літописанні монументалізму, важливе слово: *«кажуть»*, мовляв, є свідки події. А раз це сталося (провіденціалізм), то це не просто збіг обставин – має відбутися перенесення смислів і *«безрадісне безсмертя»* повинне змінитися на *«безсмертя затребуване»* – Тарасове. Це останнє смислове перенесення можливе лише з волі народу. І знову повертаємося до раннього Скунця із акцентуванням автора на причетності кожної людини до міфологем добра і зла та виборі між ними, отже, й на можливості кожного впливати на історію землі. І пам'ятати, що Бог хоче допомоги людини (як нагадує нам Юнг).

Трансформації у художньому письмі літератора не можливі без трансформації внутрішньої. Середина 90-х років ХХ століття засвідчує нам, що Петро Скунець зумів побачити світ *«як одно»* і побачити, відповідно, себе як *«світ в одному»*:

Я один, Україно. А це більше, як натовп, – один
[Скунець 2000, с. 2].

Така *«одиночність»* передбачає усвідомлення

своїх слабких і сильних сторін, визнання програшів, самопізнання, а головне — приймання тих різних, перехресних, структур неосяжно-вічного внутрішнього світу, і об'єднання їх для життя, для справи. Домовитися з собою найважче: *«собі самому другом бути важко»*, писав колись. Але П. Скунець зробив кроки до народження в собі, за Юнгом, *«внутрішньої людини»* – цілісності з протиріч і страждань. І твори міленіуму вирельєфлюють в образі поета славнозвісну Юнгову *Самість*. Митець розуміє, що відбуваються зміни у світовідчутті, інакше не з'явилася б така щемка поезія – *«Один»*. Точка Самості – це і є ключ до філософського каменю. Однак цей ключ водночас і відкриває нові шляхи для людини, і закриває входи до звичного життя.

Коли міркуємо про філософський камінь, то згадуємо алхімію. Алхімію як магію перетворення металів на золото, або здобуття тілесного безсмертя. Але насамперед йдеться про сприйняття алхімії як магії розвитку духовного світу людини, чому і присвятив Юнг свої спостереження, вказуючи про *«духовне ядро особистості, яка володіє стійким спротивом до зовнішніх впливів і незалежністю від них»* (Рогова 2004, с. 10), тоді вона і здатна творити мистецтво. Мистецтво ж живе поза часом. У цьому пересвідчуємося на прикладі Скунцевих творів.

Отже, художній світ Петра Скунця показує нам рух особистості від перших кроків пізнання оточення і себе в спільноті, до індивідуалізації й прямуванню до *«інтеграції протилежних частинок»* [Франц 2014]. В останньому прихована мука-страждання, *«вічна істина для того, хто виявляється на шляху індивідуалізації, і не може уникнути зависання між протилежностями, які символізуються розп'яттям»* [Франц 2014]. Це те страждання, під час якого відбувається перехід постаті на *«іншу стадію, народження «внутрішньої людини», [Франц 2014]*. Від цього висновується розуміння самопожертви, як акту спільного із самопізнанням, коли відмовляєшся від умов *«світу»*, для осмислення своєї Самості. Того моменту, як зазначав Юнг, коли *«невідомий бог»* (у Петра Скунця *«мій красивий Бог»*) проникає в нашу свідомість, тим самим стаючи людиною [Франц 2014]. А оскільки, як зазначав Юнг, *«Самість «вічна», то і той, хто пізнав її відчуває наближення такого стану»* [Франц 2014]. Філософський камінь виступає, як зазначають вчені, висхідною субстанцією для розуміння Самості.

Як свідчать джерела, алхіміки обрали символ каменю, як символ Божий, бо він є, як і матерія, всюди. *«Символ каменю включає в себе компенсацію: він містить природний стан неподільності протилежностей»*, – додавав Юнг [Франц 2014]. Для людини важливим постає поєднання і примирення у собі протиріч. І, наче символом такого бажаного примирення, для неї виступає ім'я Петро, що в перекладі з грецької означає камінь, скеля. Камінь, який представляє собою *«символ внутрішнього бога в людині, у форматі «сина Всесвіту»* [Франц 2014].

Четверте перехрестя в житті Петра Скунця позначене прощальними мотивами і розумінням, що творчість залишить його ім'я у цьому світі. Проте в

останні дні іронізував: «В цій дурній круговерті, / де з собою я б'юсь, / не боюся я смерті, /я безсмертя боюсь» [Скунць 2007, с. 82].

Сьогодні вже сприймаємо письменника і його набуток, як філософський камінь, торкнувшись якого, приступаємо до безсмертя і долучаємося до тих людей, які рятують труд Божий на землі.

Висновки. Таким чином, художній світ Петра Скунця стає зовнішнім виявом тих глибинних внутрішніх перетворень і шукань поета, які з'явилися в результаті життєвих випробувань. Ці складники долі, впавши на відповідне родове підґрунтя й виховання Петра Скунця, проросли в ньому здатністю

до значущих трансформацій, які схильна витримати не кожна людина, бо проходять вони у вимірах: страждання, співстраждання, самопожертви, самоаналізу, самопізнання, вмінні побачити у самому собі протиріччя і збагнути їх єдність. Тобто стати Самістю – особистістю, яка перемагає, насамперед, себе, відкриваючи в собі «внутрішню людину». Тому, маючи безперечний поетичний талант, митець органічно й ментально зумів злитися зі своїм народом, землею, епохою й передати переживання у слові, що, як і належить мистецтву, живе поза часом, власне, як і символ хреста-перехрестя, котрий став знаковим у бутті Петра Скунця і його творчості.

Література

1. Аржевітін С. Закарпатська Україна: викорінення Карпатської України. Том 2. Ужгород, 2020. 279 с.
2. Рогова Н. Антропологический смысл алхимии. Ростов-на-Дону, 2004. 24 с. Електронний ресурс. Режим допуску: <https://cheloveknauka.com/v/121052/a?#?page=1>
3. Скунць П. На границі епох. Ужгород, 1968. 68 с.
4. Скунць П. Розп'яття. Ужгород, 1971. 48 с.
5. Скунць П. Один. Ужгород, 2000. 536 с.
6. Скунць П. Твори у 4 книгах. Ужгород, 2007. Кн. 1. 272 с.
7. Скунць П. Твори у 4 кигах. Ужгород, 2011. Кн.4.
8. Франц фон М.-Л. Глава 11. Философский Камень. *Миф Юнга для современного человека*: Електронний ресурс. Режим допуску: <https://castalia.ru/translations/mariya-luiza-fon-frants-mif-yunga-dlya-sovremennogo-cheloveka-glava-11-filosofskiy-kamen>
9. Юнг К.Г. AION: Нариси щодо символіки самості. Переклала з німецької Катерина Котюк; науковий редактор українського видання Олег Фешовець. 2-ге вид. Львів, 2019. 432 с.

References

1. Arzhevitin S. (2020) Zakarpatska Ukraina: vykorinennia Karpatskoi Ukrainy [Transcarpathian Ukraine: the roots of Carpathian Ukraine]. Tom 2. Uzhhorod. 279 s. [in Ukrainian].
2. Rohova N. (2004) Antropologicheskii smysl alkhimii [Anthropological meaning of alchemy]. Rostov-na-Donu. 24 s. Elektronnyi resurs. Rezhym dopusku: <https://cheloveknauka.com/v/121052/a?#?page=1> [in Russian].
3. Skunts P.(1968) Na hranytsi epoch [On the border of the epoch]. Uzhhorod. 68 s. [in Ukrainian].
4. Skunts P. (1971) Rozpiattia [Crucifix]. Uzhhorod. 48 s. [in Ukrainian].
5. Skunts P. (2000) Odyn [Alone]. Uzhhorod. 536 s. [in Ukrainian].
6. Skunts P. (2007) Tvory u 4 knykh [Works in four books]. Uzhhorod. Kn.1. 272 s. [in Ukrainian].
7. Skunts P. (2011) Tvory u 4 knykh [Works in four books]. Uzhhorod. Kn. 4. 216 s. [in Ukrainian].
8. Frants fon M.-L. Glava 11. Filosofskiy Kamen [Chapter 11. Philosophical Stone]. *Mif Yunga dlia sovremennogo cheloveka*. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://castalia.ru/translations/mariya-luiza-fon-frants-mif-yunga-dlya-sovremennogo-cheloveka-glava-11-filosofskiy-kamen> [in Russian].
9. Yunh K.H. (2019) AION: Narysy shchodo symboliky samosti [AION: Essays on the Symbolism of the Self]. Pereklala z nimetskoi Kateryna Kotiuk; naukovyi redaktor ukrainskoho vydannia Oleh Feshovets. 2-he vyd. Lviv. 432 s. [in Ukrainian].

THE ART OF PETRO SKUNTS: AT THE CROSSROADS OF EPOCHS

Abstract. Petro Skunts (1942–2007), a laureate of the Shevchenko National Literary Prize, belongs to the generation of Sixtiers writers. The crossroads of epochs and situations accompanied P. Skunts since his birth: he came into the world during the Second World War; the development of his personality as a person and as a poet coincided with the Space Age, when the freedoms of the sixties collided with the repressions of the same decade; he attained national recognition again at the intersection of eras, when the Soviet system receded and Ukraine gained its independence; and he left this world – again at the junction of eras: the twentieth century and, as he wrote, “the millennium of faith”.

The symbolism of Christ, the cross, the crossed octaves, the crucifixion saturate the artist's poetry and become a bridge between the past and the future. The universal concept of the cross comes from myths, and by the example of P. Skunts' work we observe not only how deeply the world of symbols is rooted in our nature, but also how it influences the poetics of the author's works, shaping it into an antithesis, poetic system of evidence, aphorisms, amplification, forming a certain artistic collision, a crossroads where philosophical meanings are extracted. Therefore, the generous heritage of the poet encourages us to trace the ways in which the artistic world of P. Skunts is transformed.

We observe that the poetry of P. Skunts becomes an external manifestation of those deep inner transformations and searches of the poet, which arose as a result of life's experiences. These components of destiny, combined with the appropriate generic background and the upbringing of P. Skunts, germinated in him the ability to undergo significant transformations that not every person is able to endure, as they take place in dimensions of: suffering, compassion, self-sacrifice, introspection, self-

awareness, the ability to see contradictions in oneself and understand their unity. That is, to become the Self – a personality that conquers, first of all, themselves, discovering the “inner person”. Therefore, having an undeniable poetic talent, the artist was able to organically and mentally merge with his people, land, era and convey the experience through the word, which, as befits art, lives beyond time, just like a symbol of the crossroads, which became iconic for Petro Skunts and his art.

Keywords: Petro Skunts, sixtiers, amplification, compassion, the Self, introspection, philosopher’s stone.

© Ігнатович О., 2022 р.

Олександра Ігнатович – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна; ihnalex@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-2845-8545>

Oleksandra Ihnatovych – Candidate of Philology, Associate Professor of the Ukrainian Literature Department, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; ihnalex@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-2845-8545>